

Boudewijn Geels • 1 uur

De groene hel

Fonteinkruid maakt steeds grotere delen van het Markermeer en de Randmeren onbevaarbaar. Gevolg: afhakende watersporters en bezorgde haveneigenaren. Maaien helpt wel iets, maar kost geld. 'Bovendien is het een druppel op een gloeiende plaat.' Over een zigzaggende overheid en botsende belangen. 'Ik kan hier geen soep meer van koken.'

Vissers vangen brasem weg, maar verdienen ook aan het maaien van het wier dat mede daardoor overvloedig kan groeien. 'Dat botst.' Foto: Klaas Wiersma
Het oogt bijna griezelig. Overal meterslange groene tentakels die vanuit de diepte het wateroppervlak hebben weten te bereiken, zachtjes wuivend, in grote bossen. Wat het extra

spookachtig maakt is dat het IJmeer bijna uitgestorven is. En dat in de zomervakantie. Maar het is logisch. ‘Dat fonteinkruid wil je niet aan je kiel, roer of - nog erger - je schroef’, bromt Fer Postma (74).

De schipper van het zeven meter lange zeiljacht Nemo kijkt zorgelijk om zich heen. ‘We gaan duidelijk zachter dan twee minuten geleden.’ Hij rolt de fok in, laat het grootzeil zakken, controleert de schroef van de buitenboordmotor en start die vervolgens. Even volle kracht vooruit en dan plotseling achteruit. Na enkele seconden komt er aan de voorzijde van de boot een grote bos groen omhoog.

Postma weet genoeg. ‘Op naar de vaargeul! Alleen daar is het veilig.’

Omzetverlies

Bijna wreed is het als je watersporter bent: duizenden hectares prachtig Hollands vaarwater die onbevaarbaar zijn. Maar het is een feit: de natuur heeft de mens verslagen. Met flinke economische schade tot gevolg. In de havens van plaatsen als Durgerdam, Almere en Naarden wordt steen en been geklaagd over het fonteinkruid. En als varen niet leuk meer is, waarom zou je dan nog je dure - €1000 per zomer ben je al gauw kwijt - ligplaats aanhouden?

‘Motoren gaan stuk en dus lopen mensen weg’, constateert manager van de Jachthaven Naarden Gerrit Gortzak. ‘Ze vertrekken naar andere vaargebieden. Naar het IJsselmeer, waar het water dieper is, of richting Zeeland. Ze schreeuwen niet altijd van de daken dat het fonteinkruid de reden is, maar ik zie ze binnenkomen met bossen wier in hun schroef.’

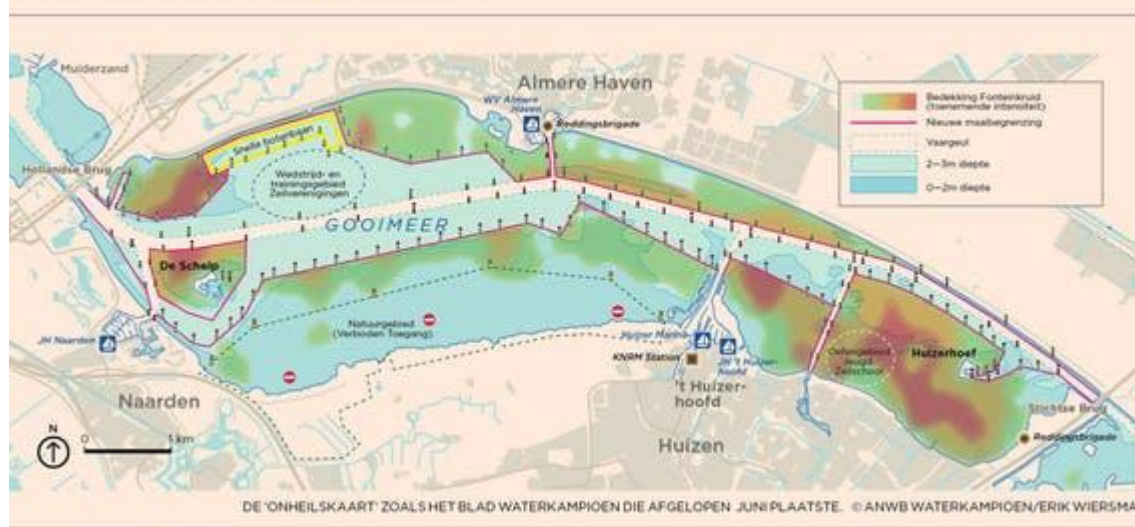
Branchevereniging Hiswa hield eind vorig jaar een enquête onder haar leden. Jachthavens en verhuurbedrijven aan het Marker- en IJmeer of de Randmeren meldden over 2017 een omzetverlies variërend van €10.000 tot €100.000 door de waterplantenoverlast.

Onklare reddingsboten

Fonteinkruid is in genoemde wateren geen nieuw fenomeen, maar dit jaar is er sprake van een ware explosie, constateren alle betrokkenen. Oorzaak van de groene terreur: dankzij een hele trits maatregelen is het water de voorbije twintig jaar steeds schoner en helderder geworden, waardoor het warme zonlicht vaker de vruchtbare bodem bereikt.

En dit jaar is er veel, heel veel zonlicht.

Gooimeer Tussen de tonnen

Onheilskaart van het Gooimeer zoals het blad de Waterkampioen die afgelopen juni plaatste. Beeld: ANWB Waterkampioen/Earik Wiersma

Waterplanten zorgen ervoor dat algen geen kans krijgen. Volgens Rijkswaterstaat is de alomtegenwoordigheid van fonteinkruid dus een indicator van een verbeterde waterkwaliteit. Maar de watersportbranche heeft een ander belang. Het taaie groen kwelt zwemmers, surfers, zeilers en motorboten. Zelfs reddingsboten maakt het onklaar; de reddingsbrigade van Blaricum sloeg onlangs groot alarm.

Zeilveteraan Fer Postma neemt de FD-verslaggever mee het Gooimeer op. Het waait flink, ruim windkracht 4,5. Het servies in de kajuit rinkelt vervaarlijk als het grootzeil van de Friendship bijna de golven kust. Het is onrustig - 'neurotisch', zegt Postma - varen. Tussen de rode en groene tonnen blijven is het devies, want daarbuiten wacht het helse kruid. Postma moet om de haverklap overstag om niet buiten de vaargeul te belanden en om andere boten te ontwijken. Iederéén vaart namelijk in de vaargeul. 'Niet geheel ongevaarlijk zo', bromt Postma. 'De beroepsvaart is er tenslotte ook nog.'

De ultieme nachtmerrie: met je kapotte roer of defecte motor tegen een vrachtschip aanknallen.

Rijkswaterstaat maait niet

Ook op het water geldt dat waar groen te welig tiert, er wordt gemaaid. Maar niet door Rijkswaterstaat. Dat maait alleen waterplanten indien deze het verkeer in de vaargeul van een (hoofd)vaarweg belemmeren. Tot op heden is dat nog niet nodig geweest. Het water is er zo diep dat het zonlicht de bodem niet haalt.

Fonteinkruid reinigt het water. Met wortel en al uit de bodem trekken is dan ook verboden. Foto: Klaas Wiersma

Rita Braam is directeur van Gastvrije Randmeren, een samenwerkingsverband van zestien gemeenten. Ze zamelt geld in om fonteinkruid conform de voorschriften van Rijkswaterstaat te laten kortwieken tot 60 centimeter hoogte - de waterreinigers met wortel en al uit de bodem trekken is verboden. ‘Vorig jaar hebben we 450 hectare gemaaid. Dit jaar zou dat 600 hectare zijn. Dankzij extra budget van de provincie Flevoland zijn we uiteindelijk uitgekomen op 660 hectare. Een record op de Randmeren.’

Is dat veel? Absoluut niet, zegt manager van Jachthaven Naarden Gortzak. ‘Op het 27 vierkante kilometer grote Gooimeer is 230 hectare gemaaid. Dat is dus een druppel op een gloeiende plaat.’

Braam: ‘Het bevaarbaar gebied is nu groter dan vorig jaar. We doen wat we kunnen.’

Dubbelrol

Het maaien gebeurt onder meer door beroepsvissers. Zij spelen een bijzondere rol in dit dossier. Ecoloog Marco Kraal foeterde onlangs bij NH (voorheen RTV Noord-Holland) dat ze mede-veroorzaker zijn van het probleem, dat hij 'zowel ecologisch als recreatief een ramp' noemde. In de periode dat er niet wordt gemaaid, vangen de vissers namelijk brasem weg, een grote vis die op zoek naar eten de bodem omwoelt en daarbij jonge waterplantjes ontwortelt. Het beest maakt zo ook het water troebel, waardoor het zonlicht de bodem niet bereikt.

‘Absurd’, noemde ecoloog Kraal die tegengestelde rollen.

[‘Motoren gaan stuk, dus lopen mensen weg, naar Zeeland of het IJsselmeer’](#)

• Gerrit Gortzak, manager van de Jachthaven Naarden

Volgens Braam vragen vissers en maai-aanemers, afhankelijk van het aanbod, enkele honderden tot €1000 per hectare voor het maaien. Het vissen op brasem is een heikel onderwerp, laat ze doorschemeren. ‘Maar ja, dat is de visstand al veertig jaar. Dit gaat buiten de gemeenten om en ik doe er verder geen uitspraken over.’

Zwarte piet

In 2017 zette de watersportsector demonstratief een tiental brasems uit in het Markermeer, als oproep om de beroepsmatige brasemvisserij per direct te stoppen. Derk Jan Berends, secretaris van de Vissersbond, zegt verbaasd te zijn dat zijn sector de zwarte piet toegespeeld krijgt. 'In het verleden was het overheidsbeleid juist om zoveel mogelijk brasem weg te vangen, om zo het water helderder te krijgen. Kortom, ik kan hier geen soep meer van koken.'

Het ministerie heeft de sector inmiddels al vangstbeperkingen opgelegd, benadrukt Berends. 'Met staande netten mogen we in het IJsselmeer en het Markermeer 85% minder brasem vangen dan drie jaar geleden, met zogenoemde zeggennetten zelfs 95% minder.'

Waarom stoppen de vissers niet gewoon helemaal met het vissen op brasem als dat het natuurlijk evenwicht verstoort? Berends: 'Van de relatie met de groei van het fonteinkruid heb ik geen verstand. We doen wat is toegestaan. Voor brasem is gewoon een afzetmarkt – de prijzen zijn veel hoger dan in het verleden. Trouwens, ecooloog Marco Kraal is in dienst bij Sportvisserij Nederland, wist u dat?'

Dode bakken water

Deze belangenclub van hobbyhengelaars ligt met de beroepsvissers in de clinch, zo blijkt. Fred Bloot is er adjunct-directeur van. Hij wijst naar de beroepsvissers én naar de overheid. 'Het IJssel- en Markermeer zijn dode bakken water. Er heeft altijd overbevissing plaatsgevonden. De laatste jaren heeft Den Haag dat gereguleerd, maar het is veel te weinig. Ik zeg: laat die meren weer bakken vol vis worden.'

Betekent varen meebetalen?

Het maaien van fonteinkruid is duur, het uitdiepen van vaarwater nog veel duurder. Mede dankzij een effectieve lobby van de watersportsector kent Nederland nog steeds geen vaarbelasting. Moet de watersporter meebetalen?

Rita Braam van Gastvrije Randmeren zou niet weten hoe. 'Het zou niet eerlijk zijn om alleen ligplaatshouders aan te spreken. Er zijn ook mensen die in het weekend hun bootje naar het water rijden met de auto. Bovendien zou je dan ook surfers en zwemmers om een bijdrage moeten vragen. Dat is praktisch gezien onmogelijk.'

Dit jaar is aan het maaien in het Marker- en IJmeer €150.000 uitgegeven, verdeeld over diverse gemeenten en provincies. Het maaien in de Randmeren kostte zo'n €210.000. Uitdieping wordt geraamd op maximaal €15 per kubieke meter, zegt Braam. 'In de praktijk is een combinatie met bijvoorbeeld dijkversterking een voorwaarde.'

De provincie Noord-Holland en vijf waterrecreatiepartners hebben de krachten gebundeld en een aanbod aan het ministerie van Infrastructuur en Waterstaat uitgewerkt om het IJsselmeergebied 'bereikbaar, bevaarbaar en bevisbaar' te houden. Ook gemeenten en private partijen steunen het voorstel, zegt gedeputeerde Cees Loggen. 'De regio is bereid hier de komende vijf jaar €1,25 mln extra in te investeren, op voorwaarde dat ook het Rijk bijdraagt aan het oplossen van de problemen.'

Ook met adequate regelgeving, benadrukt Loggen. 'De overheid heeft veel geïnvesteerd in het verbeteren van de waterkwaliteit. Tegelijk is veel ruimte geboden aan de beroepsvisserij. Dat botst.'

De beroepsvissers zijn nu geen gesprekspartner bij het bestrijden van de waterplantenoverlast. Loggen: 'Als we al die dossiers aan elkaar hadden geknoopt, hadden we geen concrete maatregelen kunnen uitwerken. Het is een taai dossier.'

Zodat de sportvissers ze eruit kunnen vissen, inclusief de brasem? ‘De brasem is wat wij noemen een *catch and release*-vis’, doceert Bloot. ‘Een recreatievis dus. Nederlanders eten hem niet.’ Berends zegt anders dat er wel degelijk een afzetmarkt voor is. Bloot: ‘In Moskou en Polen, ja. Sportvissers zijn natuurlijk geen handelaren.’

Tijdbom

De adjunct-directeur van Sportvisserij Nederland noemt het fonteinkruid ‘een tijdbom’. De échte explosie moet namelijk nog plaatsvinden, stelt hij. ‘De combinatie voeding in de bodem en helder water maakt dat ook de kleinere wateren dichtgroeien.’ Ook op het Alkmaardermeer wordt bijvoorbeeld gemaaid. Bloot wil in het voorjaar van 2019 een conferentie over het probleem met alle betrokken partijen, inclusief het ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit, waar ook de visserij onder valt.

Dat departement houdt het tegenover het FD kort. ‘We zijn met verschillende partijen in gesprek’, zegt een woordvoerder. ‘Begin september informeren we de Tweede Kamer.’

[‘Zoals vroeger wordt het nooit meer. We zullen nieuw vaargebied moeten creëren’](#)

• Rita Braam, directeur van Gastvrije Randmeren

Gesproken wordt er nu overigens al volop. Zo is er een ‘Agenda IJsselmeergebied 2050’, inclusief ‘regiotafels’, en schreven 31 publieke en private stakeholders een gezamenlijk regionaal voorstel aan het ministerie van Infrastructuur en Waterstaat. De inzet is dat de regio zelf het waterlandschap op een nieuwe manier ontwerpt en samen met Rijkswaterstaat inricht.

Gehoopte redder: kranswier

Tegen het fonteinkruid valt echter nauwelijks op te palaveren. Het water weer vervuilen met fosfaten is begrijpelijkerwijs geen optie. Directeur Braam van Gastvrije Randmeren heeft haar hoop gevestigd op het kranswier, een bodembedekker zonder lastige hoge stengels. ‘In het Veluwemeer heeft kranswier het fonteinkruid verdrongen. Maar dat is een langdurig, moeilijk te voorspellen proces.’

Haar coöperatieve vereniging geeft digitale updates over beschikbaar vaargebied aan het publiek en werkt mee aan een app om watersporters te informeren waar waterplanten het recreëren onmogelijk maken.

Varen tussen hekjes

Zoals vroeger wordt het hoe dan ook nooit meer, waarschuwt Braam. ‘We zullen echt nieuwe vaargebieden moeten creëren. Door fonteinkruid te maaien, maar ook door te verdiepen. Als het water vier meter diep is, heeft het fonteinkruid geen kans.’

Ze heeft het over ‘creëren’. Dat klinkt als varen tussen hekjes – in dit geval tonnen. En zeilers willen niet tussen tonnen blijven, weet Fer Postma. ‘Die willen vrijheid.’

Maar Braam ziet ook voordelen. ‘Dat Markermeer was best een heel groot, kaal stuk water. Voor grote boten is dat prima, maar voor surfers en kleine bootjes is dat anders. Laat creatieve koppen maar eens gaan nadenken over aantrekkelijke recreatievaargeulen.’

Wensbeeld

Het totale wateroppervlak van het Marker- en IJmeer is 68.640 hectare. Op basis van de monitoring van Rijkswaterstaat in 2016 was daarvan 6886 hectare (circa 10%) begroeid met waterplanten. Maar dat is het cijfer van 2016. Dat van 2018 is er niet, en dit jaar is de plantengroei geëxplodeerd. Pas in 2019 komt Rijkswaterstaat met een volgende monitor.

Van de 6886 hectare van 2016 mag met de huidige vergunning maximaal 681 hectare worden gemaaid. Kortom: meer dan 90% wordt nu en volgend jaar niet gemaaid.

Het is de bedoeling om alleen daar te maaien waar er problemen zijn met de waterrecreatie, zegt de Provincie Noord-Holland. Er kwam vorig jaar een 'wensbeeld' uit van 1770 hectare voor het Markermeer en het IJmeer: voor vaargeulen naar havens, vaarroutes tussen havens en naar vaargebieden voor bijvoorbeeld zeilwedstrijden. Als verschillende zeilverenigingen hetzelfde (gemaaide) vaargebied gebruiken kan 1300 hectare wellicht ook volstaan, hoopt de Provincie.

Fonteinkruid dat gemaaid is op 60 centimeter kan snel weer naar het wateroppervlak groeien, maar de groeiomstandigheden zijn in juli en augustus na het maaien niet meer optimaal. In september sterft de plant sowieso af. Er overwinteren dan wortelknolletjes waar de plant in het voorjaar weer uit opgroeit.

ADVERTENTIE